

אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה – מכלל מה שבשדה, שהוא השיעור של כלאיים שאסור לקיימם (כלעיל ז).

יז אָפִיל – מה שצומח מאוחר יותר, שכשכבר צמחו צמחים אחרים כאילו עדיין הוא באפלה (ראה ראב"ע לשמות ט, לב; וראה פה"מ שביעית ו, ד). שְׁהַנְצוּ – שהוציאו ניצני צמיחה חדשים. אֵין מִמְתִּינִין לָהֶן – לביקור הבא, בט"ו באדר של השנה הבאה.

בָּהּ כְּלָאִים; וְהוּא שִׁמְצָאוּ בָּהּ מִיֵּן אַחַר אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה. אֲכַל פְּחוֹת מִכָּאן – לֹא יִגְעוּ בָּהּ.

יז וְחוֹזְרִין שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֻלוֹ שְׁלֹמוֹעַד הַפֶּסַח לְרֵאוֹת הָאָפִיל שִׁינְצוּ. וְכִלְאִים שֶׁהִנְצוּ – אֵין מִמְתִּינִין לָהֶן, אֲלֵא יוֹצֵאִין עֲלֵיהֶן מִדֵּ, וּמִפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה.

א לְצוּרוֹת – לבעלי מראה חיצוני. מִפְּנֵי שְׁנוֵי הַמְּקוֹמוֹת – בשל מגוון האקלימים והגאוגרפיה וטיב האדמה. וְהַעֲבוּדָה שְׁעוֹבְדֵינָה הָאֶרֶץ – מגוון דרכי עיבוד השדות. הערה: כל הצמחים מתוארים בהרחבה להלן בנספח הצמחים בלויית תמונות.

ב אֶסוּרִין – בזריעה.

ג₁ חֲזָרֵת – חסה תרבותית (*Lactuca sativa*). חֲזָרֵת גְּלִים – חסה הררית (פה"מ כלאיים א, ב), ולא ברור לאיזה זן התכוין הרמב"ם. עֲלֵשִׁין – עולש תרבותי (*Cichorium intybus*). עֲלֵשִׁי שְׂדֵה – עולש מצוי (*Cichorium pumilum*), הדומה מאוד לעולש תרבותי במיוחד בפריחתו. קְרָשִׁין – הוא החציר המקראי. ראה לעיל ביאור א, ח. קְרָשִׁי שְׂדֵה – מין של שום בר, כנראה שום גבוה (*Allium ampeloprasum*), שיש מי שסבור שבויית ממנו המין התרבותי. קְסָבֵר – ראה לעיל ביאור א, ט. קְסָבֵר הָרִים – כוסבר מדברי (פה"מ כלאיים א, ב). נראה שמדובר במה שמכונה כימינו

חריריים מצויים (*Bifora testiculata*). חֲרָדֵל – חרדל הלבן. ראה לעיל ביאור א, ט. חֲרָדֵל מִצְרִי – חרדל שחור (*Brassica nigra*). דְּלַעַת הַמְּצִרִית – נראה שהדלעת בלשון רבנו מציינת את כל הצמחים הנמנים עם משפחת הדלועיים, ובפרט דלעת הבבוק (*Lagenaria vulgaris = L. siceraria*) ולאבטיח של ימינו (ר' תנחום; ראה נספח צמחים). הדלעת המצרית היא כנראה אחד מצמחי המקשה ממשפחת הדלועיים. הַדְּלַעַת הַרְמוּצָה – "מין דלעת שטעמו מר, לא יוכשר לאכילה עד שיוטמן באפר [=ברמץ] חם" (פה"מ כלאיים א, ב).

ג₂ זוּנִין – זון משכר (*Lolium temulentum*), צמח שאינו אכיל הגדל עם החיטה ופוגם באיכות הקמח, והוא "מין חיטה שהארץ משנה אותה ונפסדת צורתה וטבעה, ולפיכך נקרא זונין, מענין היציאה מדרך היושר, כאמרו 'לבם הזונה'" (פה"מ כלאיים א, א). גרגרי הזון דומים לגרגרי החיטה בגודלם ובצורתם ובמשקלם הסגולי, ומשום זה קשה להפריד אותם מגרגרי החיטה, והם נזרעים ונקצרים יחדיו. שְׁבֹלֶת שוּעֵל, פְּסָמִין, שִׁיפּוֹן – ראה לעיל ביאור א, ח. ואף על פי שהכוסמין מין של חיטה הם והשיפון מין שעורה, אינם כלאיים זה בזה, מפני שמראיהם דומה (פה"מ כלאיים א, א). פּוֹל – ראה לעיל ביאור א, א. סְפִיר – ראה לעיל ביאור א, ח. פְּרָקָדָן – טופח תרבותי (*Lathyrus sativus*), שזרעיו דומים לאפונה ומשמשים לאכילה כמו הקמח.

פְּרָק שְׁלִישִׁי

3

המינים השונים; הרחקה בשדות

כלאים – ערבוב מינים שונים

א יֵשׁ מִיֵּן בְּזָרְעִים שִׁיְהִיָּה הַמִּין הָאֶחָד נִפְרָד לְצוּרוֹת הַרְבֵּה מִפְּנֵי שְׁנוֵי הַמְּקוֹמוֹת וְהַעֲבוּדָה שְׁעוֹבְדֵינָה הָאֶרֶץ, עַד שִׁנְרָאָה כְּשֵׁנִי מִיֵּן, וְאָף עַל פִּי שֶׁאֵין דוֹמִין זֶה לְזֶה, הוֹאִיל וְהֵן מִיֵּן אֶחָד, אֵינָן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה.

ב וְיֵשׁ בְּזָרְעִים שְׁנֵי מִיֵּן שֶׁהֵן דוֹמִין זֶה לְזֶה, וְצוּרַת שְׁנֵיהֶן קְרוּבָה לְהִיּוֹת צוּרָה אַחַת, וְאָף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִיֵּן, הָרִי אֵלוֹ אֶסוּרִין זֶה עִם זֶה.

ג, כִּיצַד? הַחֲזָרֵת עִם חֲזָרֵת גְּלִים, וְהַעֲלֵשִׁין עִם עֲלֵשִׁי שְׂדֵה, וְהַקְרָשִׁין עִם קְרָשִׁי שְׂדֵה, וְהַקְסָבֵר עִם קְסָבֵר הָרִים, וְהַחֲרָדֵל עִם חֲרָדֵל מִצְרִי, וְהַדְּלַעַת הַמְּצִרִית עִם הַדְּלַעַת הַרְמוּצָה – אֵינָן כְּלָאִים זֶה בְּזֶה.

ג₂ וְכֵן הַחֲטִים עִם הַזּוּנִין, וְהַשְּׁעוּרִים עִם שְׁבֹלֶת שוּעֵל, וְהַפְּסָמִין עִם הַשִּׁיפּוֹן, וְהַפּוֹל עִם הַסְּפִיר, וְהַפְּרָקָדָן עִם

הטפח, ופול הלכן עם השעועיית, והקשות עם המלפפון, והקרוב עם התרבותור, והתרדין עם הלעונין – אינן פלאים זה בזה.

ג. אכל הענון עם הנפוס, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת רמוצה – אף על פי שדומין זה לזה, הרי אלו פלאים זה בזה.

ד. וכן באילן, שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות – הואיל והן שני מינין, הרי אלו פלאים. כיצד? התפוח עם החזר, והפרסקין עם השקדים, והשזפין עם הרימין – אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן פלאים זה בזה. אכל האגסין עם הקרסטמלין, והפרישין עם העזרין – אינן פלאים זה בזה.

אין כלאיים כשאין מראית עין

ה. וכן יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהם שני מינין בטבען, הואיל ועלין שלזה דומין לעלין שלזה או פרי שלזה דומה לפרי שלזה דמיון גדול עד שיראו פשני גונין ממין אחד, לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.

ו. כיצד? הלפת עם הענון אינן פלאים זה בזה, מפני שפרי שלזה דומה לפרי שלזה; והלפת עם הנפוס אינן פלאים זה בזה, מפני שהעלין דומין לעלין. אכל צנון עם הנפוס – אף

ג. צנון – הענון של ימינו (ראה לעיל ביאור א, 20). נפוס – כרוב הנפוס (*Brassica napus*), הנקרא בימינו לפתית, הדומה ללפת במראה עליו ובטעמו. חרדל – החרדל הלבן. ראה לעיל ביאור א, ט. לפסן – חרדל השדה (*Sinapis arvensis*). דלעת יונית – אחד מזני הדלעת (ראה לעיל ביאור 11), שעליה מתפשטים מהר (להלן יד).

ד. חזר – הרמב"ם אינו מזהה אותו בחיבוריו, ויש מי שמוזהה אותו עם האגס הסורי (*Pyrus syriaca*), שמראה פירותיו דומה למראה האגס התרבותי, אלא שהם צנומים יותר. פרסקין – אפרסק (*Prunus persica*), שפירותיו דומים בשלב ההתפתחות המוקדם לפירות השקד. שקדים – שקד מצוי (*Amygdalus communis*). השזפין עם הרימין – שיוף תרבותי (*Ziziphus jujube*) ושיוף מצוי (*Ziziphus spina-christi*), שאינם השזיפים של ימינו. אגסין – כנראה השזיף (*Prunus domestica*) של ימינו. קרסטמלין – הנקראים בימינו אגסים (*Pyrus communis*). פרישין – פרי עץ החבוש (*Cydonia oblonga*), הדומה לתפוח גדול. עזרין – עזרין קוצני (*Crataegus aronia*). פרוי הצהוב, הדומה לתפוח קטן וטעמו חמצמן, נאכל.

ה. יש שם – יש. מילת 'שם' היא מילת קישור על פי הערבית, ואין משמעותה ציון מקום. דמיון גדול עד שיראו פשני גונין ממין אחד – כלומר דומים מאוד, להבדיל ממה שנאמר בהלכה הקודמת, שהדמיון אינו כה רב, אלא ש"צורת שניהן קרובה להיות צורה אחת" (לעיל א, 5), ולכן הם כלאיים זה בזה.

ו. לפת – ראה לעיל ביאור א, ח. לסיכום: יש שלושה בחנים לאסור שני מינים עקב היותם כלאיים זה בזה: צורת הפרי, טעם הפרי וצורת העלה.

ז מְבַדְּלִין – נפרדים. ח הכל לפי וכו' – בהתאם לכלל שהולכים בכלאיים לפי מראית עין (לעיל ה). רחב העליון – התפשטות העלים בשדה. וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת – התפשטות הגבעולים הרכים.

ט שְׂדֵהוּ – שטח שניתן לזרוע בו תשעה קבים של זרעי חיטה, כ-937 מ"ר (שכנים א, ד. ראה נספח מידות ומשקלות, וראה שם שיש להחמיר בכלאיים). למרווחים בערוגות קטנות ראה להלן ד, ט-טז. מִיֵּן תְּבוּאָה – אחד מחמשת מיני דגן (כלעיל א, 1ח). **בֵּית רִבְעֵה** – שטח שניתן לזרוע בו רבע קב חיטים, שהוא ריבוע שצלעו 10.2 אמות, כ"עשר אמות וחצי אמה", כשהאמה כחצי מטר, ונמצא שמדובר בשטח של כ-26 מ"ר. בֵּין מֵן הָאֲמָצַע בֵּין מֵן הַצֵּד – שמשיר מקום לא זרוע באמצע השדה או בצדה. ראה איורים. וְאֵינּוּ לֹזְקָה וְכוּ' – מפשט הדברים, וכן הבינו חלק ממפרשי הרמב"ם, עולה שאין צורך בהרחקה לכל אורך השדות, שהרי יש הבדלה ניכרת לעין הרואה, ודי שלא ייראו כזרועים בערבוביה (ראה חוקות הארץ), וכן נקטנו בביאור. אבל יש מי שסבור שרבונו פוסק שצריך שתהיה הרחקה של 6 טפחים לכל אורך השדה.

שדה ממין אחד	הרחקה מֵן הַצֵּד	שדה ממין שני
שדה ממין אחד	הרחקה מֵן הָאֲמָצַע	שדה ממין שני

איור מבאר
ההלכה ט:
דרכי
ההרחקה
בשדה.

י יָרֵק – להגדרתו המלאה ראה ביאור בסוף פרק א. וכאן נראה שהמשמעות היא כל הזרעים מלבד תבואה. אֶפְלוּ דְלַעַת – אף על פי שהיא מתפשטת למרחק רב (כלהלן יג), די בהרחקה של שֵׁשָׁה טְפָחִים... מְרַבֵּעַ – כחצי מטר על חצי מטר. **יב תֵּלֶם אֶחָד** אֶרְכּוּ שֵׁשָׁה טְפָחִים בְּלִבָּר – חריץ שאינו זרוע, המיועד

על פי שְׁהַעֲלִין דומין זה לזה וְהַפְרִי דוּמָה לַפְרִי, הָרִי אֵלוּ כְּלָאִים, הוֹאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה רַחוּק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כָּל כְּיֹצֵא בְּאֵלוּ.

הרחקה בין שדות שונות

ז וְכַמָּה מְרַחֲקִין בֵּין שְׁנֵי מִיָּנֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כְּלָאִים זֶה עִם זֶה? פְּרִי שִׁיְהִיו נִרְאִין מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל אִם נִרְאִין שְׁנֹזְרָעוּ בְּעֶרְבּוּבָה – הָרִי זֶה אֶסוּר. ח וְשַׁעוּרֵין רַבִּים יֵשׁ בַּהֲרַחְקָה הַזֹּאת, הַכֹּל לְפִי גֵדֵל הַשְּׂדֵה הַנִּזְרָעַת וּלְפִי רַחֲב הָעֲלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת.

ט ביצד? שְׂדֵהוּ שֶׁהִיָּתָה זְרוּעָה מִיֵּן תְּבוּאָה, וּבִקְשׁ לְזַרְעַ בְּצֵדָה מִיֵּן תְּבוּאָה אַחֵר בְּשֵׂדָה אַחֶרֶת – מְרַחֲקִין בֵּינֵיהֶן בֵּית רִבְעֵה, וְהוּא כְּעֶשֶׂר אֲמוֹת וְחֻצֵי אֲמָה עַל עֶשֶׂר אֲמוֹת וְחֻצֵי אֲמָה מְרַבֵּעֵ, בֵּין מֵן הָאֲמָצַע בֵּין מֵן הַצֵּד. וְאִם לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן כְּשַׁעוּר הַזֶּה – אֶסוּר; וְאֵינּוּ לֹזְקָה עַד שִׁיְהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף שֵׁשָׁה טְפָחִים.

י הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וּבִקְשׁ לְזַרְעַ בְּצֵדָה שְׂדֵה יָרֵק אַחֵר, אֶפְלוּ דְלַעַת – מְרַחֲקִין בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת שֵׁשָׁה טְפָחִים עַל שֵׁשָׁה טְפָחִים מְרַבֵּעֵ, בֵּין מֵן הָאֲמָצַע בֵּין מֵן הַצֵּד. וּפְחוּת מְשַׁעוּר זֶה – אֶסוּר, וְאֵינּוּ לֹזְקָה עַד שִׁיְהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף טְפַח. יא הִיָּתָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְהַשְּׁנֵיָה שְׁבֻצָה יָרֵק אוֹ דְלַעַת – מְרַחֲקִין בֵּינֵיהֶן בֵּית רִבְעֵה.

הרחקה בין שדה לשורה

יב בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שְׁצָרִיף לְהֲרַחֲקָה בְּשַׁעוּרֵין הָאֵלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת. אֲבָל אִם הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק, וְרָצָה לְזַרְעַ בְּצֵדָה שׁוּרָה שְׁלִירֵק מִמֵּין אַחֵר – דִּיּוּ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׂדֵה וּבֵין הַשׁוּרָה תֵּלֶם אֶחָד, אֶרְכּוּ שֵׁשָׁה טְפָחִים בְּלִבָּר, וְרַחֲבוּ כְּעֶמְקוֹ.

יג, הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזַרְעַ בְּתוֹכָהּ שׁוּרָה אַחַת שְׁלִירֵק, אֶפְלוּ שׁוּרָה שְׁלִדְלוּעִים שְׁהַעֲלִין שְׁלֵה אֶרְכִּין וּמִסְתַּבְּכִין – מְרַחֲקִין בֵּינֵיהֶן שֵׁשָׁה טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הָעֲלִין שְׁלִדְלַעַת וְנִכְנְסוּ לַתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ – יַעֲקֹר מֵן הַתְּבוּאָה שְׁלִפְנֵי הַדְּלַעַת עַד שְׁלֵא יִתְעַרְבוּ הָעֲלִין.

להרחקה. רַחֲבוּ כְּעֶמְקוֹ – שעומק התלם לפחות טפח (להלן ד, ד). וּפִשְׁט הַלְשׁוֹן "בלבד" מורה שאין צורך בהרחקה גם בשאר הגבול שבין השדות (ראה פ"ה מ' כלאיים ג, ג; ג, ג; לעיל ט בביאור; וראה גם להלן יד).

ג, ואין צריך לומר שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר, שדידו להיות ביניהן תלם אחד, כמו שיתבאר (להלן ד, א; ד, ט).

הרחקה שהצטמצמה

יד הרחיק בין שני המינין הרחקה הראויה להן, והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שנטת תבואה על התבואה, או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה, או תבואה על הירק – הכל מתר, שהרי הרחיק כשעור, חוץ מן דלעת יננית, שהיא נמשכת הרבה; לפיכך, אם נטת – יעקר מלפניה, כמו שבארנו (לעיל יג).

הבדלה קיימת

טו היה בין שני המינין בור או גיר או גפה או דרך, או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או אילן שהוא מסף על הארץ, או סלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה – הרי זה מתר לסמוך המין לצד אחד מאלו המינין האחר לצד השני: הואיל ואחד מקל אלו מבדיל ביניהן – הרי הן נראין* מבדילין זה מזה.

כלאיים בשדות של אנשים שונים

טז במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חטים – מתר לחברו לזרע בצדה שעורים, שנאמר: "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא יט, יט) – אין האסור אלא שיזרע שדהו כלאים, ולא נאמר 'הארץ לא תזרע כלאים'. ולא עוד, אלא אפלו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים – הרי זה מתר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו.

יז היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצדה זרועה חטים – מתר לו לזרע תלם שלפשתן אחד בצד חטים שלו סמוך לשדה חברו; שהרואה יודע שאין דרך העם לזרע תלם אחד שלפשתן, ולא נתפנו זה אלא לבדק שדהו אם ראויה היא לזרע פשתן אם לא, ונמצא פזרע להשחתה. לפיכך אסור לזרע מין אחר בין שתי שדות אלו שהן ממין אחד, עד שירחיק בתוך שלו.

יח, היתה שדהו ושדה חברו שבצדה זרועין שני מיני תבואה – לא יזרע ביניהן חרדל וחריע, אפלו תלם אחד, מפני שהעם זורעין מאלו תלם אחד. אבל אם היו שתי

יד דלעת יננית – ראה לעיל ג, ג.

טו שני המינין – שהיו בשתי שדות. בור – אדמה שלא נחרשה ולא נזרעה (מתנות עניים ג, ד). גיר – אדמה שנחרשה ולא נזרעה (שם). גפה – שער של מקום מגודר, מלשון הגפת הדלת, כלומר סגירתה (פה"מ: פאה ו, ב; עדיות ד, ד). דרך – שביל. מסך – שענפיו מגיעין לארץ ונעשה כמין אוהל" (פה"מ כלאיים ב, ח). נראין* – בכ"י ש' אין מילה זו.

טז ומשך זרע השעורים – ראה אזור.

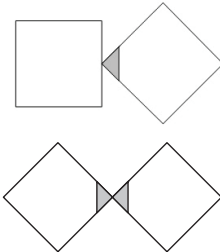

איור מבאר להלכה טז

יז שאין דרך העם לזרע תלם אחד שלפשתן – מפני שהיכול משורה אחת מועט ואינו כדאי כלכלית (פה"מ כלאיים ב, ז). ונמצא פזרע להשחתה – שאין איסור כלאיים בדבר שניכר שאינו רוצה בקיומו (השווה לעיל ב, ט בדין מקיים). לפיכך אסור לזרע מין אחר וכו' – שבני אדם עשויים לחשוב שהוא זרע כדי להשתמש ביכול (פה"מ שם).

יח, חריע – קורטם (Carthamus tinctorius). צמח חד שנתי המשמש לצביעה ולמאכל.

להקפיד - לסמוך. מפני שאינן מזיקין אותה - את התבואה, ולכן נראה כאילו הוא זורע את החרדל או החריע כדי להשתמש בו.

אורים מבאים להלכה יח: למעלה - זווית נוגעת בצלע; למטה - זווית נוגעת בזווית. הזווית, הנקראת במשנה "ראש תור", מסומנת באפור.

טבלה מסכמת לדיני הרחקה לפרקים ג-ד
 לפי ההגדרות שלעיל א, ח-ט: • **תבואה** = חמשת מיני דגן. • **מיני זרעים** = זרעוני גינה שזורעין אותם שדות. • **מיני ירקות** = זרעוני גינה שזורעין אותם ערוגות ערוגות קטנות. • **ירק** = שאר מיני הזרעונים.

הקדמה - בפרק הקודם (לעיל ג, ז-יג) נידונו שיעורי ההרחקה בין שדות או בין שורה לבין שדה, ואילו בפרק הזה דן רבנו בשיעורי ההרחקה במינים המתפשטים ובשורות או קרחות בתוך שדה (א-ח), בתוך ערוגה (ט-ד), ובגינה העשויה ערוגות ערוגות (טו).

א שתי שורות זו בצד זו - וכל מין בשתי שורות סמוכות, שכל מין זרוע

בשטח רחב דיו כדי להיחשב שדה לעצמו ולא נראים מעורבבים (פה"מ כלאיים ג, ד), ולכן די בהרחקה דומה לזו שיש להרחיק בין שורה לשורה או בין שורה לשדה, כלומר תלם אחד (לעיל ג, יג, ד). ראה אזור. קשואין - מלון הקטא (Cucumis melo var. chate), פרי אדמה מאורך הדומה למלפפון גדול. דלועין - ראה לעיל ביאור ג, ג. פול המצרי - נראה שהרמב"ם סבור שהוא צמח הלוטוס (פה"מ נדרים ז, ב; וראה נספח הצמחים). ויש מי שאומר שהכוונה לצמח לוביה תרבותית (Vigna sinensis). מין קטנית בעלת עלים ירוקים רחבים ונרתיק שיש בו גרגורים. תלם - חריץ באורך 6 טפחים (לעיל ג, יב).

השדות זרועין שני מיני ירקות - מתר לזרע ביניהן חרדל או חריע, שמתר להקיף חרדל או חריע לכל מין חוץ מן התבואה, מפני שאינן מזיקין אותה.

היתר כלאיים פינתיים

יח, וכן אם היתה זרית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוף שדהו - הרי זה מתר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין צריך לומר אם היתה זרית של זרע זה נוגעת בזרית של זרע האחר, מפני שהם נראין כסוף שדה שנגע בסוף שדה, שהיא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה, כמו שבארנו (לעיל טז).

המרחק הנדרש	סוג הכלאיים
בית רובע (הלכות ט, יא).	בין שדה תבואה לשדה מין תבואה אחר או לשדה ירק
שישה טפחים (הלכות י, יג).	בין שדה ירק לשדה ירק ממין אחר או בין שדה תבואה לשורת ירק הזרועה בתוכו
תלם שאורכו שישה טפחים ורוחבו כעומקו (הלכות יב, יד).	בין שדה תבואה/ירק או שורת ירק/ תבואה לשורה של ירק אחר
שתי אמות, ומיצר והולך (להלן ד, ו; וראה שם אזור).	שורות של כמה מינים בשדה אחת
קרוב לעשר אמות פחות רבע האמה (להלן ד, ז; וראה שם אזור).	חלקה מרובעת של בית רובע בשדה בית סאה
טפח ומחצה מכל מין (ראה להלן ד, ט; וראה באיורים שם).	חמישה מיני ירקות בערוגה בת שישה טפחים מרובעים

פרק רביעי

הרחקה והבדלה בשטחי זריעה קטנים

זריעת שורות של ירקות שעליהם ארוכים

א מתר לזרע שתי שורות זו בצד זו של קשואין ושתי שורות בצדן של דלועין ושתי שורות של פול המצרי, ותלם בין כל מין ומין. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת

אזור מבאר להלכה א: רוחב שורת דלועים ארבע אמות (פה"מ כלאיים ו, ב). שעליהם ארוכים. אורך התלם המבדיל, המסומן בקו עבה שחור, 6 טפחים בלבד.

שֶׁלְדֹלֵעִין וְשׁוֹרָה אַחַת שֶׁלְפֹלֵל הַמְצָרִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהַתֵּלֶם מְבַדִּיל בֵּין כָּל מִין וּמִין, מִפְּנֵי שְׂמִינֵי אֱלוֹ – עֲלִין שֶׁלֶּהֶן אֲרָכִין וְנִמְשָׁכִין וּמְסַתְּבָכִין, וְאִם זָרְעֵן שׁוֹרָה בְּצַד שׁוֹרָה יִתְעַרְבּ הַכֵּל, וְיֵרָאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֶרְבוּבָיָהּ.

ב הֵיטָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה מִן מִינֵי יִרְקוֹת, וּבִקֵּשׁ לְזַרְעַת בְּתוֹכָהּ שׁוֹרֹת שׁוֹרֹת שֶׁלְדֹלֵעִין – עֹגֵר מִן הַיֵּרֶק מְקוֹם שֶׁזֹּרַע בּוֹ שׁוֹרָה שֶׁלְדֹלֵעִין, וּמְבַדִּיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיֵּרֶק בְּתֵלֶם, וּמִנִּיחַ מִן הַיֵּרֶק רַחֵב שְׂתִים עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְעוֹשֶׂה שׁוֹרָה שְׂנֵיָה שֶׁלְדֹלֵעִין, וּמְבַדִּיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיֵּרֶק בְּתֵלֶם, וְכֵן עַד מְקוֹם שִׁירְצָהּ, שְׂנַמְצָא בֵּין כָּל שְׂתֵי שׁוֹרֹת שֶׁלְדֹלֵעִין שְׂתִים עֶשְׂרֵה אַמָּה; אֲבָל פְּחוֹת מִכָּאן אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעֲלִין מְסַתְּבָכִין מִכָּאן וּמִכָּאן בַּיֵּרֶק שְׂבִינֵיהֶן, וְנִרְאֶה הַכֵּל כְּאִלוֹ נִזְרַע בְּעֶרְבוּבָיָהּ.

ג הֵיטָה שׁוֹרָה שֶׁלְדִלְעַת זְרוּעָה, אֲפִלוּ דִלְעַת יְחִידִית, וּבָא לְזַרְעַת בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה – מִרְחִיק בֵּית רַבְעֵה, שֶׁהָרִי נִמְשָׁכוּ עֲלֶיהָ וְהַחֲזִיקָה מְקוֹם גְּדוּל. וְכֵל דְּבָר שִׁינֵיהָ בְּתוֹךְ בֵּית הַרְבַּע שֶׁמִּרְחִיקֵין בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין עוֹלָה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקָּבֵר וְהַסֵּלַע וְכִיּוֹצָא בֵּהֶן.

הבדלת עומק טפח והטיית המינים

ד הַתֵּלֶם אוֹ אֲמַת הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמֻקִּין טַפַּח – זֹרְעִין לְתוֹכָן שֶׁלְשָׂה מִינֵי זְרוּעוֹנִין: אֶחָד עַל שְׂפַת הַתֵּלֶם מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד בְּאֲמָצֵעַ. הֵּ וּמִתָּר לְנִטְעַ שְׁנֵי מִינֵין בְּתוֹךְ גִּמְא אַחַת, וְאֲפִלוּ קְשׁוֹת וּדְלַעַת, וְהוּא שִׁינֵיהָ מִן זֶה נוֹטָה מֵעַל שְׂפַת הַגִּמְא לְכָאן וְהַמִּין הָאֲחֵר נוֹטָה לְצַד הַשְּׂנֵי, וְיֵרָאוּ נִבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְכֵן אִם נִטַּע אֲרָבְעָה מִינֵין בְּתוֹךְ הַגִּמְא, וְהִפְכָן לְאֲרָבַע רוּחוֹתֶיהָ – הָרִי זֶה מֵתָר.

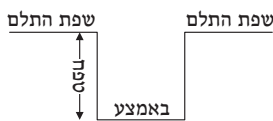
ה לְנִטְעַ – לְשַׁתּוֹל צִמְחִים בְּעֵלֵי עֵלִים (הַהִיתָר כָּאן הוּא רַק בְּנִטְעִיָה וְלֹא בִּזְרוּעִיָה). גִּמְא – חוֹר בְּקִרְקַע. וְאֲפִלוּ קְשׁוֹת וּדְלַעַת – שְׁעִלִיָהם מִתְּפַשְׁטִים וּמִסַּתְּבָכִים זֶה בּוֹה (לְעֵיל א; פ"ה"מ כלאיים ג,ה).

מִפְּנֵי שְׂמִינֵין אֱלוֹ... וְיֵרָאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֶרְבוּבָיָהּ – כְּאִילוֹ נִזְרַעוּ יַחַד. וְהַכֵּל הוּא: "אֵין הוֹלְכִים בְּכִלָּאִים אֲלֵא אַחַר מִרְאִית הָעֵין" (לְעֵיל ג,ה). לְכֵן יֵשׁ לְהִרְחִיק יוֹתֵר בֵּין שׁוֹרֹת אַחַדוֹת שֶׁל מִינֵי יִרְקוֹת שֶׁהֵעִלִים שֶׁלָּהֶם אֲרוּכִים (לְדַעַת הַרְדְּבַ"ז, כְּשִׁיעוֹר הַהִרְחָקָה בֵּין שְׁדוֹת יִרְקַת הָאֲמוּר לְעֵיל ג,ז).

ב הֵיטָה שְׂדֵהוּ – רֵאָה אִיּוֹר. שְׂנַמְצָא בֵּין כָּל שְׂתֵי שׁוֹרֹת שֶׁלְדֹלֵעִין שְׂתִים עֶשְׂרֵה אַמָּה – בְּמִקוֹם שֶׁאֵין תֵּלֶם, שֶׁאֲרוּכּוֹ 6 טַפְחִים, שֶׁכֵּן אֵין הַשְּׂדֵה נִרְאִית מִעוֹרְבַת בִּירֶק וּדְלֹעִין, "שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּכִלָּאִים אֲלֵא אַחַר מִרְאִית הָעֵין" (לְעֵיל ג,ה; רֵאָה לְעֵיל בִּיאוֹר ג,ט; ג,יב; ר"י קוֹרְקוֹס).

ג בֵּית רַבְעֵה – רֵאָה לְעֵיל בִּיאוֹר ג,ט. שְׁהָרִי נִמְשָׁכוּ עֲלֶיהָ וְהַחֲזִיקָה מְקוֹם גְּדוּל – הַדְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדִלְעַת זְרוּעָה שֶׁכָּבֵר הַתְּפִשְׁטוֹ הָעֵלִים שֶׁלָּהּ, וּבֵא לְזוֹרַע בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה. אֵף אִם הִיטָה הַתְּבוּאָה זְרוּעָה וּבֵא לְזוֹרַע דְלֹעִים, דִּי שִׁירְחִיק 6 טַפְחִים (כְּלִעֵיל ג,א). בֵּית הַרְבַּע שֶׁמִּרְחִיקֵין בֵּין שְׁנֵי הַמִּינֵין – כְּכֵל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּרְשַׁת הַרְחַקָת בֵּית רוּבַע (כְּלִעֵיל ג,ט; ג,יא). עוֹלָה מִן הַמִּדָּה – נִכְלָל בְּשִׁיעוֹר בֵּית רוּבַע, וְאֵין צוֹרֵךְ לְהִרְחִיק יוֹתֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁהַמְּקוֹם אֵינוֹ רָאוּי לְהִזְיוֹרַע (ר"י קוֹרְקוֹס).

ד אֲמַת הַמַּיִם – תַּעֲלַת הַשְּׂקִיָּה בְּשֵׂדֵה (פ"ה"מ פ"א ב,ב). שְׂתֵין עֲמֻקִּין טַפַּח – וְהַהֲבִדֵל בֵּין הַמְּפִלְסִים מְבַדִּיל בֵּין הַמִּינִים. זֹרְעִין... מִינֵי זְרוּעוֹנִין – אֵף עַל פִּי שֶׁאֵם יִשְׁתַּלּוּ יַחַד, יֵהִיו כְּלָאִים זֶה בְּזֶה. לְהַגְדִּיר מִינֵי זְרוּעוֹנִים רֵאָה לְעֵיל א.ח. עַל שְׂפַת הַתֵּלֶם – לְמַעַל. וְאֶחָד בְּאֲמָצֵעַ – בְּתַחֲתִית הַתֵּלֶם אוֹ אֲמַת הַמַּיִם.

איור מבאר להלכה ד: התלם. יש מי שאומר שגם רוחב התלם הוא טפח (חזו"א סי' ח ס"ק ח עפ"י הגדרת תלם לעיל ג,ב).

איור מבאר להלכה ב: התלם המבדיל מסומן בקו עבה שחור בצדה התחתון של השדה.

זריעת מינים רבים בחלקות שאינן שדות

ו הרוצה לזרע שדהו משר משר מכל מין – מרחיק בין כל משר ומשר שתי אמות על שתי אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כל שהוא, שהרי הן נראין שלא נזרעו בערבוביה.

ו לזרע שדהו משר משר – לחלק אותה לרצועות ארוכות (פה"מ כלאיים ב;ו: להלן ח). ומצר והולך – ראה איור.

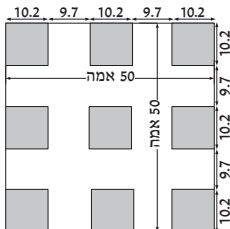
איור מבאר להלכה ו: הרחקות במשר. באיור 4 משרים וביניהם הרחקות המתחילות ב-2 אמות מרובעות ומסומנות כאזור חלק.

ז רצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין – לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות, כל קרחת מהן בית רבע, ונמצא רחוק בין כל קרחת וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביעי; שכל בית סאה – חמשים על חמשים. ח ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארוך, והקרחת מרבעת.

ז קרחת – חלקה מרובעת (פה"מ כלאיים ב;ט: להלן ח). בית סאה – שטח של כ-625 מ"ר, ובו 24 בתי רובע (לעיל ב;ג: ג, ט). יתר על תשע קרחת – שאם יעשה עשר קרחות בבית סאה, לא תהיה ההרחקה ניכרת, ותיראנה כמעורבות זו בזו. כל קרחת מהן בית רבע – בערך, ונמצא שההרחקה קטנה מבית רובע.

זריעת מיני ירקות בערוגה

ט מיני ירקות, שאין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט, כמו שבארנו (לעיל א, ט) – מתר לזרע מהן אפלו חמשה מינין בתוך ערוגה אחת שהיא ששה טפחים על ששה טפחים; והוא שיזרע ארבעה מינין בארבע רוחות ערוגה ואחד באמצע, וירחק בין כל מין ומין כמו טפח ומחצה, כדי שלא יינקו זה מזה. אבל יתר על חמשה מינין לא יזרע, ואף על פי שמרחיק ביניהן; לפי שמנין הרבה בערוגה כזו, הרי הן פנטועין בערבוביה.

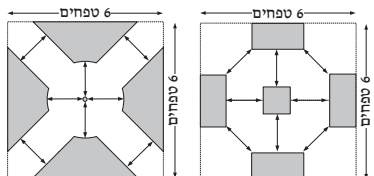
איור מבאר להלכה ז: זריעת 9 קרחות בבית סאה (מתוך פה"מ כלאיים ב;ז).

י במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בחרבה*, ואין שם זרע חוצה לה. אבל ערוגה בין ערוגות – אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו ובכל רוח מערוגות שסביבותיה, יראה הכל כמערב. ואם הטא עלין שבערוגה זו לכאן ועלן שבערוגה שבעדה מכאן עד שיראו מבדלין – מתר. וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה לערוגה – מתר.

ח והקרחת מרבעת – כיוון שצורתה מרובעת, היא קרובה להיראות כשדה, והחמירו להצריך בה שיעור הקרוב לבית רובע, שהוא שיעור ההרחקה בין שדות (לעיל ג, ט).

ט מיני ירקות... מעט מעט – בשטחים

קטנים, ומשום כך ההרחקה בהם קטנה יותר, כאמור להלן. ואין דין זה חל במיני ירקות שורעם שדה, שצריך להרחיק בהם יותר (ראה לעיל ג, י). ערוגה – דרך לעשות בנינות מלבנות מרובעות, וזרעין בהן ירקות מעט מעט, והן נקראות ערוגות" (פה"מ כלאיים ג, א). את הערוגות מלאו מים וכך ההשקיה נעשתה פשוטה. ששה טפחים על ששה טפחים – ונקט רבנו דוגמה של קטנה שבערוגות (פה"מ שם). בארבע רוחות ערוגה – בצדי הערוגה. וירחק בין כל מין ומין כמו טפח ומחצה – זהו העיקרון. ראה איור (עקרון ההרחקה כאן שונה מזה שבפה"מ, המסתמך על עקרון ראש תור. ראה לעיל ג, יח2). שלא יינקו – שלא יזונו שורשיהם זה מזה.

איור מבאר להלכה ט – שתי דוגמאות לשתיולת 5 מינים בערוגה אחת, 4 מסביב ו-1 באמצע. האזור האפור מציין את השטח הזרוע (באמצע האזור השמאלי זרוע מן אחד). כל המרחקים הם טפח וחצי.

י בחרבה* – מקום חרב ושומם. בכ"י ש: ברחבה. והכוונה זהה, מפני שאין סביב הערוגה ערוגה אחרת. וכן אם עשה תלם – כלעיל ג, י; ושם הלכה ד. התלם מועיל להפריד דווקא בין מיני ירקות שהעלים שלהם רגילים, אך לא בין מינים שהעלים שלהם ארוכים ומתפשטים (כלעיל א).

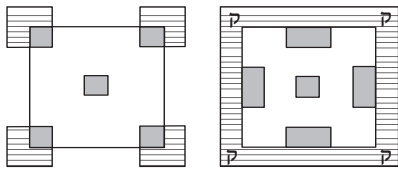
יא ואָסור לְזַרַע חוּץ לְעֲרוּגָה בְּלֹא תֵלֶם וּבְלֹא נְטִיָה, וְאֶפְלוּ כִּנְגַד הַקְּרָנוֹת שֶׁלְעֲרוּגָה שְׂאִין בְּהֵן זָרַע, גְּזֵרָה שְׂמָא זְרַע אַרְבַּעַת הַמִּינִין בְּאַרְבַּע זָוִיּוֹת עֲרוּגָה, וְזָרַע מִינִין אַחֲרֵים חוּצָה לָהּ כִּנְגַד הַזָּוִיּוֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל מֵעֶרְב.

יב הִיְתָה הָעֲרוּגָה שְׂשָׂה עַל שְׂשָׂה, וְהָיָה לָהּ גָּבוּל טַפַּח סָבִיב – מִתָּר לְזָרַע בָּהּ וְאֶפְלוּ שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵי מִין: שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גָּבוּל וּגְבוּל, וְשְׂשָׂה בְּאֶמְצַע; וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח וּמְחָצָה, וְלֹא זְרַע רֹאשׁ הַלְּפֶת בְּתוֹף הַגָּבוּל, שְׂמָא יִמְלֵאֶהוּ. יֵתֵר עַל זֶה – לֹא זְרַע.

יג וְאָסור לְזָרַע בְּעֲרוּגָה מִיני זְרָעִים כְּעִנְזֵן זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּלֵאִים. אֲבָל מִיני יִרְקוֹת – הוֹאִיל וְאִין דְּרָךְ בְּגֵי אָדָם לְזָרַע מִהֵן אֲלֵא מְעַט מְעַט, הָרִי זֶה מִתָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (לעיל ט).

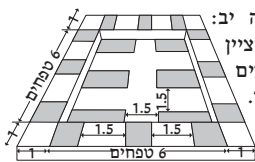
יד גָּבוּל שֶׁהָיָה גָּבוּהַ טַפַּח, וְזָרַעוּ בוֹ מִינֵין הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (לעיל יב), וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע בוֹ – כְּשֶׁר, שֶׁהָיָה כְּשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ.

טו הַרוּצָה לְמֵלֵאוֹת כָּל גִּנְתּוֹ מִיני יִרְק רַבִּים וְלֹא יִרְחִיק בֵּינֵיהֶן – עוֹשֶׂה הַגֵּנָה כְּלֵה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת מְרַבְּעוֹת,

איורים מבארים להלכה יא. מימין: השטחים האפורים מציינים את השטחים שמותר לזרוע בהם, והשטח המקווקו מצוין את השטח שאסור לזרוע בו בלא תלם או נטייה, ואפילו בפניות ("קרנות") המצוינות באות ק. הסיבה לאיסור הוא שמא אדם יגיע לידי האפשרות המאותרת בצד שמאל, שאם יזרע בשטח המפוספס מחוץ לערוגה יכול להגיע למצב שיזרע בערוגה כראוי, אך קרבת השטחים תגרום להיווצרות כלאיים.

איור מבאר להלכה יב: האזור האפור מצוין את השטח הזרועים בו 18 מינים. המסגרת החיצונית מציינת את הגבול המוגבה. בערוגה הפנימית, שהיא בת 6 טפחים, יש 6 שטחי זרעיה. באזור מודגמת אחת האפשרויות לזרעה בשטח.

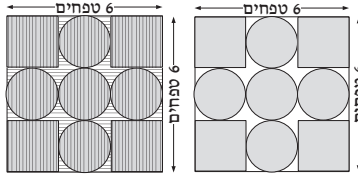
יא וְאָסור... גְּזֵרָה – ראה איורים. כִּנְגַד הַקְּרָנוֹת – מחוץ לפניות, מחוץ לזוויות של ריבוע הערוגה.

יב שְׂשָׂה – טפחים. וְהָיָה לָהּ גָּבוּל טַפַּח סָבִיב – הגבהה בגובה טפח ורוחב טפח סביב הערוגה (פה"מ כלאיים ג,א), המשמשת כשביל לדרוך בו. הגבול בשיעור זה הוא רשות לעצמו ומובדל מהערוגה, ולכן מותר גם לזרוע על הגבול וגם על הערוגה ואין זה בגדר ערבוב (לבוש ע"ז רצו, לו). **על כל גָּבוּל וּגְבוּל** – בכל אחד מארבעת צדי הגבול. **וְשְׂשָׂה בְּאֶמְצַע** – ואינו נראה כערבוביה, ואף שמותר בערוגה לזרוע רק 5 מינים (לעיל ט), כאן בערוגה עם גבול שהיא גדולה יותר, מותר לזרוע אפילו 6 (ראה חזו"א). ראה איור. **וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח וּמְחָצָה** – בגבול ובערוגה, כדי ששני המינים לא יינקו זה מזה, כלעיל ט. **רֹאשׁ הַלְּפֶת וכו'** – הפקעת שלה (ראה לעיל א, ח; ביאת המקדש ח,א), שעתידים לצמוח ממנה העלים הגדולים ולמלא את הגבול, ואז ייראו כל הגידולים מעורבים זה בזה. **יֵתֵר עַל זֶה לֹא יִזְרַע** – מפני שאם יזרע יותר מזה, תיראה הערוגה כמעורבת, אף אם ירחיק טפח ומחצה.

יג מִיני זְרָעִים... מִיני יִרְקוֹת – לעיל א, ט, רבנו אומר כי מיני ירקות נזרעים בערוגות קטנות, ואילו מיני זרעים נזרעים בחלקות גדולות. **כְּעִנְזֵן זֶה** – אסור לזרוע חמישה מינים בערוגה אחת ו-18 מינים בערוגה שיש לה גבול בהרחקה של טפח ומחצה, אלא צריך להרחיק ביניהם כשיעורים שנאמרו לעיל ג, ט, ואילך.

יד **וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח** – נעשה נמוך מטפח, אך רוב הגבול עדיין קיים. **מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע בוֹ** – לאחר שנזרע מתחילה כדין. אבל אסור לזרוע בו זרעים חדשים, עד שיוסיף עליו ויחזיר אותו לגובה טפח (פה"מ כלאיים ג, ב). **כְּשֶׁר** – ואינו צריך לא לעקור את המינים שעל הגבול ולא להגביה את הגבול. **שֶׁהָיָה כְּשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ** – בשעת הזריעה (בדומה לעיל ג, יד).

איורים מבארים להלכות טו-טז: דוגמה לזריעת ירק בעיגולים ובפניות. מימין, איור להלכה טו, ובו קר האזור המצוין באפור זרוע. משמאל איור להלכה טז, ובו כל השטח זרוע, האפור בשורות (ערב), ומחוצה לו בעמודות (שתי).

טו, אֶפְלוּ שֶׁשָׁה עַל שֶׁשָׁה – שהיא הקטנה שבערונות, ואף בה ניתן למלא זרעים. ואף על פי שלעיל רבנו אומר שאסור לזרוע בה אלא בהרחקות מסוימות, בעיגולים ההיכר גדול בגלל הצורה המיוחדת של הזריעה, ולכן מותר לזרוע בה כמה מינים אף בלא הרחקה. **חֲמִשָּׁה עֲגוּלִין** – ולא יותר, כדי שלא ייראו כמעורבים זה בזה (כלעיל ט). **אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ** – כדי שיהיו העיגולים ניכרים (ר"י קורקוס). **קִרְנוֹת – פינות. חֶרֶב – שומם. מְבַדְּלִין מִן הַקִּרְנוֹת – מן המינים שבקִרְנוֹת.**

טז, שְׁתֵּי – חוטי האריגה התלויים לאורך הנול. **עֶרֶב – חוטי האריגה התלויים לרוחב הנול.**

טז כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ – לעיל ט ואילך, שבמיני ירקות די בהרחקה קטנה, בשיעור שלא יינקו זה מזה, ואין צורך שיהיו נראים מובדלים זה מזה (כלעיל גו, ואילך). והדברים אמורים במינים מועטים, אבל במינים רבים, אין די בהרחקה כדי שלא יינקו, וצריך הרחקה גדולה יותר משום מראית העין, שלא ייראו כאילו נזרעו בערבוביה (ר"י קורקוס).

אֶפְלוּ שֶׁשָׁה עַל שֶׁשָׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עֲגוּלִין, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בְּאַמְצָע, וְזוֹרַע מִין בְּכָל עֲגוּל, וְזוֹרַע אַרְבָּעָה מֵיָמִין אַחֲרֵים בְּאַרְבַּע קִרְנוֹת עֲרוּגָה; נִמְצְאוּ תִשְׁעָה מֵיָמִין בְּכָל עֲרוּגָה, וְהֵן נִרְאִין מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִינוּ מִפְסִיד אֲלָא מֵה שֶׁבֵּין הָעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֶרֶב, כְּדִי שִׁירְאוּ הָעֲגוּלִין מְבַדְּלִין מִן הַקִּרְנוֹת וּמְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה.

טז, וְאִם רָצָה שְׁלֹא יִפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיוּ הָעֲגוּלִין זְרוּעִין שְׁתֵּי – זוֹרַע מֵה שֶׁבֵּינֵיהֶן עֶרֶב; וְאִם הָיוּ זְרוּעִין עֶרֶב – זוֹרַע מֵה שֶׁבֵּינֵיהֶן שְׁתֵּי, כְּדִי שִׁירְאוּ מְבַדְּלִין.

סיכום דיני הרחקה

טז מִכָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁבְּזִמְן שִׁישׁ בֵּין שְׁנֵי הַמֵּינִין הִרְחַקָה הָרְאוּיָה לָהֶן כְּדִי שְׁלֹא יִינְקוּ זֶה מִזֶּה – אִין חוֹשְׁשִׁין לְמִרְאֵית הָעֵין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ (לעיל הלכה ט והלכה יב); וּבְזִמְן שִׁירְאוּ מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה – אִין חוֹשְׁשִׁין לִיְנִיקָתָן, אֶפְלוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר עֵתָה.

ליהנות מתוצרת של כלאיים עם גפן, בין בזריעת מין אחד בכרם קיים "בין שזרע גוי בין שעלו מאליהן בין שנטע הגפן בתוך הירק" (מאכלות אסורות יג; ל"ת קצג; להלן ו. וכל מקום שנאמר "פן" מדובר במצוות לא תעשה. ראה הקדמה מצוות ל"ת רלא).

תזכורת: מיני תבואה הם חמשת מיני דגן. מיני ירקות הם זרעים הנזרעים בערוגות קטנות. מיני זרעים (ובכללם מיני קטניות) הם הנזרעים בשדות (לעיל א,ח-ט).

הקדמה – ארבעת הפרקים הבאים עוסקים בכלאי הכרם, שנאמר: "לא תזרע פרמך פלאים, פן תקדש [תורחק, תיאסר] המלאה [התבואה שגורגיה הולכים ומתמלאים] הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם" (דברים כב,ט). ונאמרו בפסוק זה שני איסורים: (1) "לא תזרע פרמך פלאים", שהוא האיסור לזרוע שני מינים שהם כלאיים בפני עצמם יחד עם גפן (ל"ת ריו, להלן א; 2) "פן תקדש המלאה" וכו', שהוא האיסור לאכול או

פְּרָק חֲמִישִׁי

כלאי הכרם והזריעה המקדשת

האיסור מהתורה

א לֹקְחָה שְׂפִימִים – נענש בשתי סדרות של 39 מלקות. **ב**, וְאִינוּ לֹקְחָה וְכוּ' – לאחר הכלל (בהלכה א), באים פרטיו במיני תבואה (ב) ובמיני ירקות (בב) ובמיני זרעים (א).

א הַזּוֹרַע שְׁנֵי מֵינֵי תְּבוּאָה או שְׁנֵי מֵינֵי יִרְקוֹת עִם זֶרַע הַפְּרָם – הָרִי זֶה לֹקְחָה שְׂפִימִים: אַחַת מִשׁוּם "שִׁדְּךָ לֹא תִזְרַע פְּלִאִים" (ויקרא יט,ט), וְאַחַת מִשׁוּם "לֹא תִזְרַע פְּרָמְךָ פְּלִאִים" (דברים כב,ט). **ב**, וְאִינוּ לֹקְחָה מִשׁוּם זּוֹרַע פְּלִאִי הַפְּרָם עַד שִׁיזְרַע

הכנת הקרקע לבניית גדר

יג פְּרָצָה שֶׁהִיא סוּגָה בְּעֶפֶר – פרצה בגדר אבנים שבין שדהו לבין רשות הרבים המוקפת על ידי ("סוגה") תל עפר, ולא באבנים כשאר הגדר. אם אינה מקשלת את הרבים וכו' – אם תל העפר אינו מהווה מכשול לעוברים ושבים, אסור לבעל השדה לבנות את הגדר, מפני שבנייתה היא חלק מהכנת השדה לעיבודה (רדב"י), כאמור בהלכה הבאה.

יד אָסוּר לֹא לְבָנוֹת גֶּדֶר – שמא לאחר הכנת השטח לבניית הגדר יתחרט ויזרע אותו (רדב"י). אבל מותר לאדם לבנות גדר בחצרו ליד ביתו, מפני שניכר שהוא בונה אותה על להגן על רכושו (שב"ה). לְבִין רְשׁוֹת הָרְבִים – כיוון שבני אדם אינם נוהגים לזרוע סמוך לרשות הרבים, ואין חשש שיתחרט, לא גזרו חכמים (רדב"י). וְצוּבְרוּ – עורם אותו, ולא מפזר אותו. בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ – ולא ברשות הרבים, כדי שלא יזיק לה (פה"מ שביעית ג.י). כְּדֶרֶךְ פֶּלַם מְעֻמְדֵי זָבֵל – ככתנאים שנתבארו לעיל א-ג. בּוֹר – בור מים כחפירה עגולה. שִׁיחַ – שוחה, חפירה ארוכה בקרקע לאגירת מים. מְעָרָה – מאגר מים מקורה.

יג פְּרָצָה שֶׁהִיא סוּגָה בְּעֶפֶר: אם אינה מקשלת את הרבים – אָסוּר לְבָנוֹתָהּ; ואם הייתה מקשלת את הרבים, או שלא הייתה סוגה בעפר, אָלָא פְּתוּחָה לְרְשׁוֹת הָרְבִים – הרי זה מותר לְבָנוֹתָהּ.

יד אָסוּר לֹא לְבָנוֹת גֶּדֶר בְּשָׂבִיעִית בֵּין שְׂדֵהוּ לְשְׂדֵה חֲבָרוֹ, אֲבָל בּוֹנֵה גֶּדֶר בֵּינוֹ לְבִין רְשׁוֹת הָרְבִים. וּמִתֵּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע, וּמוֹצִיא אֶת הָעֶפֶר וְצוּבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ פֶּלַם מְעֻמְדֵי זָבֵל. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה בְּשָׂבִיעִית – צוּבַר הָעֶפֶר בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדֶרֶךְ פֶּלַם הַחֹפְרִים.

אותה לזריעת תבואה שתיקצר עוד בשנה השישית (פה"מ שביעית ב,א).

• עבודת האילן – מן התורה מותרת עד ראש השנה (להלן 2ט), אבל אסור חכמים לנטוע אילנות 44 ימים לפני השביעית (ראה להלן יא), ובנוסף אסרו לפני שנת השביעית את החרישה במטע (שדה האילן) הנטוע בדלילות, מפני שחששו שהמטע ישמש גם לזריעה בין העצים (להלן א). אבל לא אסרו לחרוש מטע שעציו מפקים יבול רב, בין 9-3 עצים בבית סאה (להלן ב), או עצים הצומחים בצפיפות, 10 עצים בבית סאה (להלן ה), מפני שניתן להניח שהשדה נחרשת לצורך העצים הצומחים בה ולא כדי לזרוע בה (ראה י). והאיסור לחרוש מטע חל מחג השבועות ואילך, מפני שלפני כן האדמה עדיין לחה בגלל צל העצים (השווה לזמן איסור החרישה בשדה).

הקדמה: התורה הקדימה לסוף השנה השישית איסורי שביעית לעניינים מסוימים, וחכמים הרחיבו אותם, והם מכונים תוספת שביעית.

• התורה אוסרת בזמן שביעית המקדש קיים לזרוע חודש לפני השנה השביעית צמחים העתידים לגדול בשנה השביעית, מפני שנמנעת בזה השבתת הארץ בשביעית. איסור זה חל רק על זריעת צמחים חד שנתיים וכדומה ("עבודת הארץ") אבל לא על נטיעת עצים ("עבודת האילן").

• עבודת הארץ – חכמים הקדימו את איסור החרישה בשדה, שהוא הכנה לזריעה, מחג הפסח ואילך, מפני שבזמן הזה האדמה הולכת ומתייבשת, וצריך להשקותה, והחרישה היא למעשה הכנה לזריעת תבואה שתיקצר רק בשנה השביעית. אבל עד הפסח לא אסרו חכמים, מפני שהאדמה לחה, וחרשתה באה להכשיר

פְּרָק שְׁלִישִׁי

3

תוספת שביעית

האיסור בזמן המקדש

א הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי – מסורת איש מפי איש עד משה רבנו, ואין לה רמז במקרא, ואי אפשר ללומדה באחת מ-13 המידות שהתורה נדרשת בהן (פה"מ, הקדמה).

א עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁשִׁית שְׁלֹשִׁים יוֹם סְמוּךְ לְשָׂבִיעִית – אָסוּרָה, הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְנָה

לְשִׁבְעֵיטָה. וְדָבָר זֶה בְּזִמְנָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם הוּא שְׁנָאָסֵר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְגִזְרוּ חֲכָמִים שְׁלֵא יִהְיוּ חוֹרְשֵׁי שְׂדֵה הָאֵילָן עֶרֶב שְׁבִיעֵיטָה בְּזִמְנָה הַמִּקְדָּשׁ אֲלֵא עַד הַעֲצָרָת, וּשְׂדֵה הַלֶּבֶן עַד הַפֶּסַח. וּבְזִמְנָה שְׁאִין הַמִּקְדָּשׁ קָיָם – מִתְּרִין בְּעִבּוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֵאשׁ הַשְּׁנָה, כְּדִין תּוֹרָה.

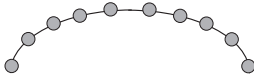
חרישה בשדה אילן

ב אִי זֶה הַיָּא שְׂדֵה הָאֵילָן? כָּל שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לְבֵית סָאָה; אֶחָד אֵילָן סָרְקָ וְאֶחָד אֵילָן מֵאָכֵל, וְאֶפְלוּ הֵן שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים – רֹאֵין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵן תְּאָנִים: אִם רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת כְּפֹר דְּבִלָּה שְׁלֹשָׁשִׁים מְנָה – חוֹרְשֵׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן; וְהוּא שְׁיִהְיֶה כְּחוֹק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי שְׁיִהְיֶה הַבְּקָר זָכוֹל לְעֹבֵר בְּכִלְיוֹ.

ג הָיוּ פְּחוּת מִשְׁלֹשָׁה לְבֵית סָאָה, אוֹ שְׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד רְאוּי לְעֲשׂוֹת שְׁשִׁים מְנָה אוֹ יֵתֵר וְהַשְּׁנִים אֵינָם רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת, אוֹ שְׁנִים רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת אֶפְלוּ מֵאָה מְנָה וְאֶחָד אֵינֵו עוֹשֶׂה – אֵין חוֹרְשֵׁין לְהֵן אֲלֵא צָרְפֵן, וְהוּא מְלוֹא הָאוֹרָה וְסָלוּ חוּצָה לוֹ.

ד הָיוּ מִשְׁלֹשָׁה וְעַד תְּשַׁעָה, וְרְאוּיִין לְעֲשׂוֹת שְׁשִׁים מְנָה – חוֹרְשֵׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן, וְאָף עַל פִּי שְׁיֵשׁ בְּהֵן מֵה שְׁאֵינֵו רְאוּי לְעֲשׂוֹת. הֵן הָיוּ עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה אוֹ יֵתֵר – בֵּין עוֹשֵׁין בֵּין שְׁאֵינָן עוֹשֵׁין, חוֹרְשֵׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן.

ה עֲשָׂר נְטִיעוֹת מְפֹזְרוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה – חוֹרְשֵׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלֵן עַד רֵאשׁ הַשְּׁנָה; וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינִי. וְהָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוֹרָה אַחַת אוֹ מְקֻפּוֹת עֲטָרָה – אֵין חוֹרְשֵׁין לְהֵן אֲלֵא צָרְפֵן לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהִדְלוּעֵין עִם הַנְּטִיעוֹת מְצֻטְרָפִין לְעֲשָׂרָה.

איור מבאר להלכה ו: עשר נטיעות מוקפות עטרה (לפי איור בפה"מ שביעית א,ו).

איור מבאר להלכה ג: דוגמה ל"מלוא האורה וסלו חוצה לו". באיור נראה עץ וסביבו 2 מעגלים, מעגל למקום עמידת האורה, וחוצה לו מעגל המציין את מקום הנחת הסל.

מִפִּי הַשְּׁמוּעָה – כְּפִי שֶׁשִּׁמְעוּ אִישׁ מִפִּי רַבּוֹ בַּמִּסֻּרָה שֶׁבַע לִפְנֵי. עֶרֶב שְׁבִיעֵיטָה – בַּשָּׁנָה הַשִּׁישִׁית. הַעֲצָרָת – חַג הַשְּׁבוּעוֹת. שְׂדֵה הַלֶּבֶן – שְׂדֵה הַמִּיּוּעֵדֶת לַחֲרִישָׁה וְזוּרִיעָה שֶׁל תְּבוּאָה וְקַטְנוֹת (פה"מ: מ: מו: א,ד; שביעית ב,א).

ב שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לְבֵית סָאָה – שְׁלוּשָׁה עֲצִים בַּשֹּׁטֵחַ שֶׁל כ-625 מ"ר (ראה לעיל ב'אור א,ח). הוּא הַסֹּף הַנִּמְרָךְ שֶׁל צִפְיוֹת עֲצִים הַמְגִדִירָה אֶת הַשֹּׁטֵחַ כַּמְטַע. אֵילָן סָרְקָ – שְׁאֵינֵו עוֹשֶׂה פִּירוֹת. רֹאֵין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵן תְּאָנִים וְכוּ' – כְּלוֹמֵר שִׁיהִיו הָעֲצִים כִּהַ גְּדוּלִים, שְׁאֵילוֹ הָיוּ עֲצֵי תְּאֵנָה בְּגוּדֵל זֶה, הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם מְנִיב יָכוֹל רַב. הַבוֹחֵן נִקְבַע לְפִי עֲצֵי תְּאֵנָה מִפְּנֵי שִׁפְרוֹתָיו רַבִּים וְכַבֵּדִים (פה"מ שביעית א,ב). כְּפֹר דְּבִלָּה שְׁלֹשָׁשִׁים מְנָה – תְּאֵנִים דְּחוּסוֹת לְאַחֲסוֹן בְּצוּרָת כִּיכֹר לַחֵם (פה"מ שם) בַּמִּשְׁקָל שֶׁל כ-25 ק"ג (ראה נִסְפַח מִידוֹת וּמִשְׁקָלוֹת). כְּדִי שְׁיִהְיֶה הַבְּקָר וְכוּ' – מִרְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת, שְׁשֵׁי שׁוּרִים עִם הָעוֹל וְהַמְחַרְשָׁה יָכוּלִים לְעַבּוֹר בְּנִינָהם (בבלי ב"ב פג,א).

ג אֵינָם רְאוּיִין לְעֲשׂוֹת – קַטְנִים וְאֵינָם מְנִיבִים כְּמוֹת זֶה שֶׁל פִּירוֹת. מְלוֹא הָאוֹרָה וְסָלוּ חוּצָה לוֹ – מִקּוֹם עַמִּידַתוֹ שֶׁל מִלְקֵט הַתְּאֵנִים (פה"מ שביעית א,ב). סָבִיב הָעֵץ, וּמִקּוֹם סֵל הָאִיסוֹף מֵאַחֲרוֹי מִקּוֹם עַמִּידַת הָאוֹרָה. יֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר שֶׁשִּׁיעוּרוֹ שְׁתֵּי אַמּוֹת, כַּמְטַר (רש"י שביעית א,ב). רָאָה אִיּוֹר.

ד וְרְאוּיִין לְעֲשׂוֹת שְׁשִׁים מְנָה – כּוֹלֵם יָחַד (פה"מ א,ד, ו' בניגוד לַאֲמוֹר בַּהֲלַכָּה ב). וְאָף עַל פִּי שְׁיֵשׁ וְכוּ' – אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בַּמְטַע אֵילָנוֹת שְׁאֵינָם מְנִיבִים פִּירוֹת נוֹסֵף עַל הָאֵילָנוֹת הַמִּפְקִיִם שִׁישִׁים מְנָה (י' עפ"י פה"מ שם).

ה נְטִיעוֹת – שְׁתִּילֵי עֲצִים (להלן ז). וְ מְקֻפּוֹת עֲטָרָה – נְטוּעוֹת בַּחֲצֵי עֵיגוֹל אוֹ בַקֶּשֶׁת כְּעֵין כַּתֵּר (פה"מ שביעית א,ו). רָאָה אִיּוֹר. בַּמְבַּנָּה מַעִין זֶה רֹב הַשְּׂדֵה אֵינֵו

מְנוּצֵל, מִפְּנֵי שִׁינִיקַת הַשְּׁתִּילִים מֵעֵטָה, וְלִכֵּן אֵין נוֹהֲגִים לַחְרוֹשׁ אֶת כּוֹלָה, וְרַק בְּעֲצִים בּוֹגְרִים נוֹהֲגִים לַחְרוֹשׁ אֶת כּוֹלָה (רדב"ז). וְהִדְלוּעֵין – שְׁתִּילֵי דְלַעַת אוֹ אַבְטִיחַ (לְוִיָּהוּ הַדְלוּעִים רָאָה בִּיאוֹר כְּלֵאִים ג,ג; וְרָאָה נִדְרִים ט,ג, שְׁבִלְשׁוֹן הַמְקוּבֵלֶת אֵינָם נַחֲשִׁבִים יְדוּקוֹת), וְנִרְאָה שֶׁבַּגְּלָל גּוֹדֵל הַפְּרִי וְהַתְּפִשְׁטוֹת הָעֵלִים דִּינָם כְּשִׁתִּילֵי עֲצִים הַזּוֹקֻקִים לַשֹּׁטֵחַ רַב לְגִידוּלָם.

ח חֲלִיפִין – צמיחה מחודשת. מִטְפַּח וּלְמַעֲלָה – יותר מטפח (כ-8 ס"מ) מעל פני הקרקע.

ט אף בְּזֶמַן הַמְקַדָּשׁ מִתֵּר – מלאכות שאינן בגדר הכנה לזריעה מחודשת או מלאכות אילן המותרות, אף על פי שהן משביחות את השדה, האסורות בשביעית אם הן נעשות כדי להשביח את האילן (לביאור רובן ראה לעיל א, ד-ה). הַמְקַדָּשׁ אֲוֵת וְהַמְדֻלָּעוֹת – שדה קישואים או דלועים (פה"מ שביעית ב, א). בֵּית הַשְּׁלֵהִין – שדה הזקוקה להשקיה (לעיל א, ח). מְקַרְסְמִין – "כורתין השיבולים ביד ומשאירים התבן" (פה"מ שביעית ב, ג). מְזַרְדִין – גוזמים ענפים לא רצויים (שם), בדרך כלל כדי שלא יקחו משאבים מהעץ. מְפַסְלִין – גוזמים ענפים יבשים או פגומים, מלשון פסולת (שם). עוֹשִׂין לָהֶן בְּתִים – כמין סככה קטנה כדי להגן על הצמחים מפני הגשם והשמש (שם ב, ד).

י פָּגִי עָרֵב שְׁבִיעִית... לא סָכִין וְלֹא מְנַקְבִין – ראה לעיל ביאור א, ה. לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – לשנה השמינית, מפני שיש בהם קדושת שביעית (ראה שבי"ה). אֵין בּוֹנִין מְדֻרְגוֹת עַל פִּי הַגְּאִיּוֹת – אסור לבנות מדרגות (טרסות) כדי לזרוע בהן (פה"מ שביעית ג, ח; ראה אזור לעיל ב, יא).

יא מְרַכְבִּין... מְרַכְבִּין – ראה לעיל ביאור א, ד. שְׁתַּקְלֵט הַנְּטִיעָה – שישיריש השתיל הרך וייקלט יפה (פה"מ שביעית ב, ו). שְׁתֵּי שְׁבִתוֹת – שבועיים. אָסוּר – מתקנת חכמים.

יב יָקִים – יכול להשאיר אותה.

ז אי זו היא נְטִיעָה? זה האילן הקָטָן, כֹּל זֶמַן שֶׁקוֹרְאִין לוֹ 'נְטִיעָה'. ח אֵילָן שֶׁנִּקְצָץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצָץ מִטְפַּח וּלְמַעֲלָה – הָרִי הוּא כְּאֵילָן; מִטְפַּח וּלְמַטָּה – הָרִי הוּא כְּנְטִיעָה. ט וְכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ – בְּזֶמַן הַמְקַדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ (לעיל א). אָבֵל בְּזֶמַן הַזֶּה מְתָרִין בְּעֵבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

מלאכות המותרות גם בזמן המקדש

ט אף בְּזֶמַן הַמְקַדָּשׁ מִתֵּר לְסַקֵּל הַשְּׂדוֹת וּלְזַבֵּל וְלַעֲדֹד הַמְקַשְׁאוֹת וְהַמְדֻלָּעוֹת וּבֵית הַשְּׁלֵהִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמִבְּלִין וּמִפְרָקִין וּמֵאֲבָקִין וּמַעֲשָׂנִין, וּמְקַרְסְמִין וּמְזַרְדִין וּמְפַסְלִין וּמְזַהְמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת, וְכוּרְכִין אוֹתָן וְקוֹטְמִין אוֹתָן וְעוֹשִׂין לָהֶן בְּתִים וּמְשַׁקִּין אוֹתָן, וְסָכִין אֶת הַפְּגִין וּמְנַקְבִין אוֹתָן – כֹּל עֲבוֹדוֹת אֵלוּ מִתְרוֹת בְּעָרֵב שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלְשִׁבְעִיעִית, וְאֶפְלוּ בְּזֶמַן הַמְקַדָּשׁ.

מלאכות האסורות גם בזמן הזה

י פָּגִי עָרֵב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנָסוּ לְשִׁבְעִיעִית, וְשֶׁלְשִׁבְעִיעִית שֶׁיֵּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית – לא סָכִין וְלֹא מְנַקְבִין. וּבְזֶמַן הַמְקַדָּשׁ אֵין בּוֹנִין מְדֻרְגוֹת עַל פִּי הַגְּאִיּוֹת עָרֵב שְׁבִיעִית מְשִׁיפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּגִי שֶׁהוּא מְתַקְנֵן לְשִׁבְעִיעִית.

יא אף בְּזֶמַן הַזֶּה אֵין נוֹטְעִין אֵילָנוֹת וְאֵין מְרַכְבִּין וְאֵין מְבָרִיכִין עָרֵב שְׁבִיעִית, אֲלָא כְּדִי שֶׁתַּקְלֵט הַנְּטִיעָה וְתִשְׁהֶה אַחַר הַקְּלִיטָה שְׁלִשִׁים יוֹם קִדְּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁלְשִׁבְעִיעִית. וְסָתָם קְלִיטָה – שְׁתֵּי שְׁבִתוֹת. וְדָבָר זֶה אָסוּר לְעוֹלָם מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵין, שֶׁמָּא יֵאמֵר הָרוֹאֶה: בְּשִׁבְעִיעִית נְטָעוּ.

יב נִמְצְאוּ אוֹמֵר, שֶׁהַנוֹטֵעַ אוֹ הַמְבָרִיךְ אוֹ הַמְרַכְבֵּב עָרֵב שְׁבִיעִית קִדְּם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם – יָקִים; פְּחוֹת מִכָּאן – יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקֹר – הַפְּרוֹת מְתָרִין. וְאִם מִתְּקִדְּם שֶׁיַּעֲקֹר – מְחַיְבִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לַעֲקֹר.